

Billy Wilder va morir essent immortal

Luis Ortas

Con faldas y a lo loco.

"Tots els dies mir les esqueles dels periòdics i em fix sobretot en l'edat del mort. La majoria són més joves que jo. M'espant i pens: potser l'únic que passa és que s'han oblidat de mi".

"M'agradaria morir als 104 anys, completament sa, assassinat per un marit que m'acabàs de trobar, *in fraganti*, amb la seva jove dona". Wilder

Quan vaig anar a estudiar cinema a Los Angeles, amb la idea de convertir-me, algun dia, en director de cine, em vaig visualitzar coneixent gent de Hollywood. En un principi vaig pensar, clar, en aquells que estaven vius. Coppola vivia a Califòrnia, Scorsesse, crec, passava més temps a Nova York, a Jarmuch no li agrada Los Angeles.... Potser Spielberg...

Pensant-ho bé, m'agraden més els directors de la costa est.

L'època daurada de Hollywood, per a mi, va acabar-se a principi dels 70. A qui m'hagués agradat conèixer era a Billy Wilder. No sabia quan havia mort ni on estava enterrat.

Sempre he pensat que el cinèma modern estava condensat a *Sunset Boulevard*, una història contada en *flashback*, sobre el punt de vista d'un mort i una dona que no és conscient del món en què viu i habita a la seva pròpia realitat (com *Matrix*).

"Potser *El crepúsculo de los dioses (Sunset Boulevard)* és una pel·lícula cínica, però per a mi aquesta pel·lícula és Hollywood, el guionista, l'agent, l'estrella oblidada... tots eren retrats del natural." Wilder

Se m'acudí una idea: anar a visitar tots els llocs de la pel·lícula de l'austríac. Wilder havia estat un visionari retratant la decadència del cinema quan va

passar del mut al sonor, i com la ciutat, havia sentit la decadència a la pèrdua del glamur. Ahí, l'expressivitat del silenci, la sonoritat de les imatges, les grans estrelles...

També fou un visionari en la seva temàtica; el dubte sobre la realitat que ens envolta o la crisi de personalitat tan repetida en el cine postmodern, des de *Blade Runner*, ja estava present a les seves pel·lícules: *Con faldas y a lo loco*, *Sunset Boulevard*, *Fedora*, *Testigo de cargo* o *Irma la dulce*. La realitat d'uns personatges que contrasta amb la realitat dels altres amb què comparteixen la història així com els diferents punts de vista conviuen així a les pel·lícules de l'austríac.

Després d'haver visitat alguns dels escenaris (els apartaments-niu, els estudis de la Paramount...) se'm va ocórrer recórrer *Sunset Boulevard* de Hollywood a Beverly Hills...CAMINANT; crec que sóc una de les úniques persones que ho ha fet, ja que hi ha moments perillosos perquè no hi ha voravia, només carretera. Després em vaig dedicar a cercar les tombes dels famosos actors i directors, i a portar-los flors, com si fossin vells coneguts. Em provocà una pena especial la tomba de Marilyn a un cementiri modern a Westwood, mig amagada, com si el seu cadàver fos vergonyós. A aquella immortal de *Con faldas y a lo loco* el puritanisme yankee no li perdonava el tràgic final.

Les reflexions de Wilder sobre Marilyn són exquisides:

"Existeixen més llibres sobre Marilyn Monroe que sobre la Segona Guerra Mundial. Hi ha una certa semblança entre les dues:era l'infern, però valia la pena"

El crepúsculo
de los dioses.

"El problema de Marilyn és que s'enamorava amb molta rapidesa. No era la classe de dona que se suposa que ha d'esser un símbol sexual, i això la va matar... Marilyn era una mescla de pena amor, soledat i confusió"

Wilder i Marilyn havien treballat junts a *La tentación vive arriba*, el clàssic de la falda volàtil, i a *Con faldas y a lo loco*.

"On és la tomba de Billy Wilder?" li vaig demanar al meu professor d'història del cine d'UCLA. "Billy Wilder és viu!" em va dir en un to seriós, com si l'hagués ofès. Jo em vaig posar vermell com una tomàtiga i li vaig dir: "és que com que fa temps que no fa pel·lícules...". "La vida és una cosa i el cinema és una altra," em contestà.

Em vaig quedar dies pensant aquesta frase. Em recordava a la de Godard "Si cal triar entre la vida i l'art, em quedo amb la vida". Però si Billy Wilder estava viu, perquè no feia pel·lícules o feia classes o sortia per la tele?

Era l'any 1993, el segle passat. Internet començava a aparèixer, jo encara tenia màquina d'escriure en comptes d'ordinador i comprava vinils en comptes de compactes. Billy Wilder anava tots els dies a treballar al seu despatx prop de Sunset a l'alçada de West Hollywood. Cada matí, com si fos allò

el que li mantenia viu, anava a fer feina i escrivia guions, esperant que algú li cridés algun dia, com a Norma Desmond. No obstant això les companyies asseguradores no volien treballar en les seves pel·lícules, ja que pensaven que era massa major i podia morir o emmalaltir durant el rodatge. En el Hollywood de les majors està pràcticament prohibit produir si no tens una asseguradora que t'avalí tot el pressupost de la pel·lícula.

Un dia en la Universitat vaig veure que se celebrava un acte del Pen's club en l'edifici Bradbury a Down town, i que Billy Wilder i Jack Lemon hi serien. El Pen's club és una associació que lluita per la llibertat d'expressió dels escriptors en tot el món, fa que es coneguin els casos dels periodistes que estan empresonats o que han estat assassinats per tal de defensar les seves idees. El Bradbury Building és l'emblemàtic edifici on tenia el despatx Sam Spade (Humphrey Bogart) al falcó Maltès i on Sebastian guardava els seus experiments de replicantes a *Blade Runner*. Allà jo aniria a veure a dues de les llegendes vives que més ganes tenia de conèixer a Hollywood.

Aquell dia, el 31 de gener de 1993, Billy Wilder va començar el seu discurs dient: "... si m'haguessin dit fa dos anys que estaria donant una conferèn-

El crepúsculo
de los dioses.

cia per la llibertat d'expressió el dia en què la Super Bowl es jugava en Los Angeles, hagués dit que era impossible sense una pistola al meu cap. Tot i això he de dir-los que finalment he vingut voluntàriament... "fou la seva forma de llevar ferro al tema, de posar-li humor. Allà estava tan radiant, lluminós, baixet (remarco això perquè jo sóc baixet) en aquell edifici tan enorme i buit, que feia poc que acabava de restaurar-se."

"Normalment, quan et trobes amb una persona que sembla insignificant i que no crida l'atenció es diu: darrere d'aquesta façana, hi ha més del que sembla. En el meu cas succeeix el contrari: darrere de la meva aparença hi ha menys del que sembla." Wilder

No devíem ser més de 50 persones. No cal oblidar que Wilder en els seus orígens era periodista (també va ser gigoló) abans d'entrar en el món del cinema com a assistent de direcció i guionista. A la conferència, Wilder va parlar del nazisme, de com ell va fugir de l'Alemanya nazi per a venir a Los Angeles i de les seves idees quant a la defensa de la llibertat d'expressió. Després de la pujada al poder d'Hitler, Wilder es va veure obligat a abandonar Berlín, a causa de la seva ascendència jueva. La seva mare moriria als camps de concentració d'Auschwitz.

"L'exili no va ser idea meua, sinó d'Hitler." Wilder

Després de fugir d'Alemanya va estar a París i, des d'allà, al 1934 es va traslladar a Estats Units, al costat de l'actor Peter Lorre, que era heroïnòman. Wilder i Lorre van compartir apartament, fam i moments molt difícils durant una temporada.

Allà va començar a treballar com guionista per a la Paramount, i va tenir l'ocasió de col·laborar amb Ernst Lubitsch, el seu gran mestre.

"Al públic no cal donar-li-ho tot mastegat, com si fos ximple. A diferència d'altres directors que

diuen que dos i dos són quatre, Lubitsch diu dos i dos... i això és tot. El públic treu les seves pròpies conclusions."

Va agrair haver estat acollit a EEUU a pesar que després va viure allà una altra censura, la segona, però que ell considerà que li ajudava en la seva creativitat: el Codi Haïss.

Wilder: "Pel que fa a l'oficina Hays (la qual s'encarregava d'aplicar el Codi de Censura sobre les pel·lícules) tots els dormitoris del món tenien llits separats. Així que el problema era com mostrar a aquest home i a aquesta dona fent l'amor. Algú ho va resoldre amb una part en la qual la criada fa el llit de l'home al matí següent i sobre el coixí hi troba una agulla de ganxo. Lubitsch era el geni que jo anomèn mag de l'agulla de ganxo al coixí. Vol mostrar-te, diguem, a un home i una dona que tenen una relació apassionada. Primer, una escena en la qual es besen ardentment la nit anterior. Després... fos en negre, i al matí següent... els veiem berenant. Ah, però com saborejen el cafè i com devoren les torrades. No hi ha dubte que han satisfet altres apetits. En aquell temps, la mantega s'untava en la torrada i no en el cul; però hi havia més erotisme en aquesta escena del desdijuni que en tot *L'últim tango a París* (1972)".

Com guionista, Wilder va escriure 60 pel·lícules. Com director, va realitzar 26 pel·lícules.

Va ser guardonat amb set Oscar després d'haver estat nominat en 21 ocasions.

Al 1981 va dirigir la seva última pel·lícula, *Aquí, un amigo*.

A partir de llavors les companyies asseguradores ja no volien assegurar pel·lícules seves a causa de l'avançada edat.

Va morir 21 anys més tard a l'edat de 95 anys a la seva residència de Beverly Hills, a causa d'una pneumònia. La censura econòmica fou l'única que li va fer deixar de treballar. Ni Hitler ni el codi Haïss.

Wilder: "És molt difícil trobar un projecte que m'interessi i que alhora tingui probabilitats en el mercat d'avui... Ara el públic majoritari és menor de vint-i-cinc anys i manca de tradició literària. Prefereixen la violència estúpida a una trama sòlida; els insults, a un diàleg intel·ligent; el desenvolupament pectoral, al desenvolupament dels personatges. Ningú escolta, només s'asseuen i esperen que els assaltin una sèrie de sobresalts i sensacions fortes... Són dolents temps. Ernst Lubitsch, que amb una porta tancada aconseguia més del que la majoria dels directors d'avui aconsegueixen amb una bragueta oberta, hauria tingut greus problemes en aquest mercat. No encaixa en cap lloc. Pot ser que alguns directors diguin: "Si volen pel·lícules per al públic jove, també sé fer-les". Be, doncs, jo no en sé. Si un compon valsos, no pot començar a compondre de cop i volta música disc: sonarà falsa.

Wilder va aconseguir barrejar la cultura nord-americana i l'europea d'una forma que no s'ha tornat a repetir criticant i rient-se per igual de les dues cultures.

"Els austríacs han aconseguit el malabarisme de convertir a Beethoven en austríac i a Hitler en alemany."

[...] A Europa, un director pot prendre's tot el temps del món per a crear una atmosfera, i ficar un munt d'escenes de núvols que es dissolen; però el públic d'aquí, si els mostres els núvols per segona vegada, espera veure-hi un aeroplà."

Bé. Erem a la conferència que donava el director i a la qual jo vaig assistir embadalit, com ara que ho recordo. En un moment es va posar seriós i dramàtic a l'hora de recordar als escriptors que havien estat assassinats o executats pels governs.

Després va parlar Jack Lemon. Tot un cavaller, vestit amb un vestit blanc, camisa blava clar del mateix to que el mocador que sortia de la butxaca de l'americana, amb sabates blanques. Va parlar en un to més seriós, commovia, no cal oblidar que era un actor, un dels grans. Va acabar el discurs. Billy i Jack signaven autògrafs sense parar sobre fotos de les seves pel·lícules asseguts un al costat de l'altre.

Jo enfront d'ells. Mai he demanat un autògraf en la meua vida, em sembla absurd, em sembla ridícul la gent que col·lecciona signatures, és com col·leccionar pèls dels amants, el que importa és el moment que has passat amb ells i si els has conegut de debò. Va arribar un exagerat amb un caramull de fotos de les seves pel·lícules per a signar i Wilder va signar unes 20 fotos seguides. Estava clar que aquell no era un fan sinó que volia fer negoci amb les fotos. Lemon es va disculpar i va dir que Wilder estava molt cansat. Es van aixecar i se'n van anar. Realment semblava que Jack Lemon era molt més jove i vigorós que Wilder, no obstant això l'actor va morir abans que el director.

La notícia que encara guardo diu: "*El càncer va acabar a Los Angeles amb la vida de Jack Lemmon. Va ser un cavaller dintre i fora del plató a dir de qui hi van treballar al costat. Va romandre en actiu pràcticament fins al dia de la seva mort, i va tocar*

*gairebé tots els gèneres, encara que romanguí en la memòria cinèfila per una sèrie de comèdies perfectes rodades a les ordres del seu veí en la platja de Santa Mònica, Billy Wilder. D'ell va dir Wilder "No tinc actors entre els meus amics personals. Excepte Jack Lemmon. Ell era el meu home del carrer. Tot el que feia tenia un tret de genialitat". Amb Wilder va rodar *Amb faldes y a lo loco* (Some like it hot), *L'apartament* (The apartment), *Irma la dulce* (Irma la douce), *En bandeja de plata* (The fortune cookie), *Qué pasó entre tu padre y mi madre* (Avanti!), *Primera plana* (The front page) i *Aquí un amic* (Buddy, buddy)."*

Com us contava, en un moment en el qual estaven apartats la meua amiga i actriu Marta Santamaría em va: "dir anem a parlar amb ells i els demanem l'autògraf". Marta és una de les dones més atractives que he conegut mai, pel seu físic i sobretot per la seva mirada. Jack Lemon la va veure de seguida i va posar un somriure al veure que anàvem cap a ells, Wilder seguia parlant però va veure que Jack ja no li escoltava i va mirar cap a nosaltres. També va somriure al veure a na Marta. Volíem demanar-li un autògraf, va dir ella i Lemon va dir encantat, ¿on voleu que firmi?, no teníem cap paper que no fos una propaganda xarona. Marta va treure el seu passaport ens van preguntar els noms i al signar-lo Wilder va dir, benvinguts al país de Billy Wilder i va signar el passaport com si posés un encuny d'un país inventat. Espero que hagin tingut un bon viatge, va bromejar Lemon. Vam estar parlant una bona estona amb ells en una conversa en la qual ells ens feien preguntes a nosaltres. Eren molt educats, savis, curiosos i garrits com nens i adults alhora. Record més la seva presència i la seva mirada que de què parlem. Vàrem acabar els nostres cocktails amb ells i ens en vam anar. Vaig estar extasiat unes setmanes. "Billy Wilder està viu i sap que jo existeixo", pensava.

La LXVI Edició dels Premis de l'Acadèmia va tenir lloc el dia 21 de març de 1994 en el Dorothy Chandler Pavilion de Los Angeles. La presentadora de la cerimònia va ser Whoopi Goldberg. *Belle époque* va guanyar l'Oscar a la millor pel·lícula de parla no anglesa, jo vaig estar a l'entrada del lloc on es lliuraven els Oscar i vaig tornar a veure a Wilder. Ningú li va reconèixer o ningú li va cridar com feien a les grans estrelles de l'actualitat. Jo, com a bon mallorquí, mai crido l'atenció en llocs públics, tret que hagi begut. Trueba va guanyar l'Oscar i el va dedicar a Wilder: "Yo no creo en Dios, creo en Billy Wilder." va dir i així ho va reviu per a la gent que, com jo, pensava que havia mort.

No obstant això ningú li va produir la seva última pel·lícula.

"L'única cosa que em partiria el cor seria que em llevessin la càmera i no em deixessin tornar a fer pel·lícules." I per això va morir. Si algú li hagués produït estic segur que, com Manuel d'Oliveira, seguiria viu i rodant pel·lícules. A Wilder li va matar la indústria, perquè ell era i es immortal. ■